

Ramírez, Ángeles (2011) *La trampa del velo. El debate sobre el uso del pañuelo musulmán*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 160 p. ISBN: 978-84-8319-577-2

Jordi Moreras

Universitat Roviri i Virgili

La producció editorial relacionada amb l'islam i les societats musulmanes dels darrers deu anys mereixeria ser estudiada amb deteniment, per tal de poder esbrinar el marcat reduccionisme d'algunes d'aquestes obres, i la impúdica referència icònica a la qüestió de les dones en moltes portades. Si bé es tracta d'un fenomen generalitzat en Occident, en el nostre país s'hi afegeix a més aquesta tendència pròpia de la indústria editorial a preferir traduir obres d'autors estrangers que oferir la possibilitat de publicar els treballs dels investigadors nacionals. La selecció de manuscrits principalment s'orienta des d'un criteri comercial, i quina millor prova del potencial èxit d'un text si aquest prèviament ha venut molts exemplars en la seva edició original. I si encara existeixen dubtes, no cal més que

intentar convèncer a l'indecís comprador amb alguna imatge impactant o algun títol clarificador. Mostrem dos exemples: el pamflet de Chahdortt Djavann, *Bas les voiles*, publicat per Gallimard l'any 2003, no incloïa cap imatge en la seva portada; en canvi, les dues edicions en castellà (*¡Abajo el velo!* El Aleph, 2004 i 2011) incorporen imatges de dones amb vel. L'assaig de l'activista canadenc d'origen paquistanès, Irshad Manji (*The Trouble With Islam*, 2003) va ser traduïda al castellà (Maeva, 2004) amb el títol de "Mis dilemas con el Islam", i en català (Proa, 2004) amb el títol "Els problemes de l'Islam". Potser hi ha algun matís que s'ha perdut durant la traducció...

En aquest context desolador marcat per tant profetisme i avidesa empresarial, el treball *La trampa del velo* d'Ángeles Ramírez constitueix una veritable excepció, i la prova de que existeixen treballs elaborats amb rigorositat i valentia. Des de la seva primera pàgina, l'obra expressa el compromís de l'autora amb la qüestió a tractar, no tant per a explicar el "perquè" dels hàbits vestimentaris de les dones musulmanes, sinó per a situar els debats que es generen al seu voltant. Explícitament, Ángeles Ramírez es nega a continuar la senda marcada per altres estudis que, tot predicant la seva complicitat pseudo-feminista, segueixen reclamant a les dones musulmanes una permanent rendició de comptes respecte a les seves pràctiques i comportaments.

L'autora s'atreveix a formular i revisar críticament el conjunt de debats i discursos que han estat elaborats respecte els hàbits vestimentaris de les dones

musulmanes, sobre els quals s'elaboren i legitimen determinades pràctiques socials. Com a “símbolo visible de esa musulmanidad, se convierte en una *anomalía* en los contextos de la inmigración” (p. 13), el vel es converteix en un objecte de necessària regulació.

La focalització sobre aquests debats mostra fins a quin punt incomoda a la nostra societat la qüestió no resolta del vel. Potser perquè segueix sent una forma en la que recordem a aquells que han estat immigrants que sempre ho seguiran sent, i que la seva alteritat no es pot diluir fins i tot encara que s'opti pel camí de la invisibilitat social. Potser perquè ens segueix costant abordar la qüestió del cos i la seva dominació social, en especial el femení (no en va, totes les tradicions culturals i religioses han volgut inscriure els principis de la moralitat comunitària sobre el cos de les dones). Potser sigui la por que suposa l'emergència d'identitats resistents i reivindicatives, marcant el terreny de la seva pròpia singularitat.

El llibre d'Ángeles Ramírez s'endinsa en l'anàlisi d'aquests debats, que tenen un pre-escenari anterior en la discussió sobre les polítiques de gènere i norma vestimentària desenvolupades en els països musulmans. Analitzant els codis de família vigents, s'observa com s'han anat imposant noves formes de moralitat pública al llarg de les darreres dècades que han mantingut en el centre de les mirades els comportaments vestimentaris de les dones. Alguns estats han aplicat estrictes normes en l'ús del vel, reglamentant d'aquesta manera la presència de les dones en l'espai públic; en d'altres, la competència entre diferents patrons morals ha afavorit la discrecionalitat d'aquest hàbit.

Ángeles Ramírez insisteix a mostrar la diversitat de posicionaments en les societats musulmanes en relació a l'ús del vel, el que demostra fins a quin punt aquesta segueix sent una qüestió en continu debat. El més paradoxal és observar la manera en que els estats europeus han abordat la qüestió del *hijab*: per una banda, emulant alguns dels seus homònims musulmans, intentant regular el seu ús; i per l'altra, donant per fet de que es tractava d'una observança religiosa i d'un patró identitari definidor del que representen les dones musulmanes.

Les virtuts d'aquest treball es troben en tres elements que no es trobaran en ell: en primer lloc, una explicació del “perquè” o del “cóm” dels diferents hàbits vestimentaris femenins dins l'islam. L'autora fa referència a altres estudis que situen el *hijab* dins del principi d'agència i de la contextualització de les pràctiques socials. El que no ha volgut fer –com si ho han fet altres obres–, és avaluar les diferents expressions d'aquests hàbits vestimentaris com a forma de poder distingir el bon islam, cultural i immutable en la seva tradició (suggerint que potser no ha estat ben entès pels propis musulmans), de l'islam dolent, corromput i alterat amb finalitats polítiques.

En segon lloc, els lectors tampoc trobaran un argumentari “del que cal fer” respecte el vel. Perquè determinats comportaments de col·lectius minoritaris han de ser objecte de protocols d'acció, on cal preveure la resposta adequada? El problema que s'amaga darrera d'aquest procediment és determinar el que es considera una pauta normal o correcta, d'acord amb un context donat, i procedir a la seva normativització.

I tercer, l'autora no condueix el seu argumentari de cara a posicionar-se a favor o en contra d'aquestes pràctiques vestimentàries. És aquest un altre dels errors essencials en l'abordatge de les qüestions polèmiques i que generen debat de fons en contextos multiculturalment. Es demana prendre un posicionament, abans que exigir-se un esforç per comprendre el sentit de les pràctiques culturals en contextos (post)migratoris. De ben segur que alguns lectors hauran reclamat el pronunciament per part de l'autora, quan el que aquesta els ha proposat admirablement és situar el debat per a comprendre aquesta qüestió, posant en evidència tant els prejudicis que intervenen com els arguments que els justifiquen.